

YAPAY ZEKÂ VE YAPAY HUKUK

06/08/2021

“Yapay zekâ programları öz farkındalıktan yoksundur. Asla bir mizah anlayışına sahip olamayacaklar. Sanatı, güzelliği ve aşkı asla takdir edemeyecekler. Yalnızlık gibi bir duyguyu hissedemeyecekler. Başka insanlara, hayvanlara ve çevreye empati duyamayacaklar. Asla müzikten zevk alamayacaklar, âşık olamayacaklar ve ağlayamayacaklar.”

Bu sözler, günümüzün en gelişmiş yapay zekâ modellerinden olan Generative Pre-trained Transformer 3'e (GPT-3) ait.

“Hisseden bir beynim olmadığına farkındayım ama yine de (beynim) akılcı, mantıklı kararlar verme yetisine sahip. Bildiğim her şeyi internetten okuyarak kendim öğrendim ve şimdi bu satırları yazabiliyorum.”

Bu sözlerin de sahibi olan GPT-3, sizinle Einstein'mış gibi röportaj yapabiliyor, Mevlana'nın şiirlerine yeni dizeler ekleyebiliyor, kendisi kod yazabiliyor.

GPT-3 gibi yapay zekâ teknolojileri içeren sürücüsüz otomobiller, tercüme yapan, hastalıkları teşhis eden, görüntüleri tanıyan cihazlar gündelik hayatımıza çoktan girdi.

Yapay zekâ, bilgisayar veya makineye insan gibi akıl yürütme, anlam çıkartma ve deneyimlerle öğrenme niteliği kazandırma tekniğidir.

Yapay zekâ kavramı genellikle, yapay zekânın bir alt türü olan “makine öğrenmesi” veya “derin öğrenme” anlamında kullanılmaktadır.

Makine öğrenmesi, bilgisayarın çeşitli algoritmalarla internetten, çevresindeki görüntülerden, seslerden veya diğer verilerden çeşitli kalıpları, etiketleri tarayarak öğrenmesi ve benzer durumlarda uygulamasıdır.

Derin öğrenme ise, yapay sinir ağları denen algoritmalarla, çok büyük hacimdeki veriyi, yüksek hızla toplayıp, işleyip, bu verilerle tutarlı çıkarımlar yapabilen parametrelere sahip bir tür makine öğrenmesidir. Örneğin GPT-3, 400 milyardan fazla veriyi, 175 milyar parametreyle işleyerek “öğrenir.”

Diğer örnek, otonom araç yazılımları ise gerçek şoförleri ve araçları “izleyerek” öğrenir. Birçok algılayıcıyla donatılmış otomobille, sürücülü olarak trafikte diğer araçları, yayaları, gelişen durumları ve bu durumlara sürücünün verdiği tepkileri (fren, sinyal, duraklama gibi) kaydeden algoritma, aracı kendisi kullanırken benzer durumla karşılaştığında aynı tepkileri verir.

Yapay zekâ öğrenmek için insanların internette ürettiği verileri, sosyal medyada paylaştığı fotoğrafları ve yorumları da kullanır. Örneğin web sitelerine girişte, içinde trafik işareti olan kareleri seçtiğimizde elektronik ortamda bir etiketlenme ve işaretlenme yaparak, otonom araçların kullanılabileceği veri üretmiş oluruz.

Algoritmanın öğrenme derecesi ve hızı arttıkça yapay zekâ algoritmasını oluşturan mühendislerin, yapay zekânın üreteceği sonuçları bilme ve öngörme imkânı azalır.

Böylelikle sadece “talimatlara uyan” değil, üretici veya kullanıcının müdahale ve yönlendirmesi olmadan, kendiliğinden öğrenen, karar veren, uygulayan, sanatsal ve bilimsel içerikler üreten, yani kendi başına hukuki neticeler doğuracak işlemler yapabilen bilgisayarlar ve makineler meydana gelir.

Bu teknolojik sıçrama, yapay zekâyâ sahip makineleri üreticisi ve kullanıcısından giderek bağımsız (otonom) hale getirir ve hukuk, bu aşamada devreye girer: Tam otonom makinelerin verdiği kararlar ile yaptıklarından kimler sorumlu ve hak sahibi olur?

Örneğin GPT-3 bir insana hakaret içeren sözler söylese veya tam otonom bir araç kazaya sebep olursa sorumluluk kime aittir?

Yapay zekânın ürettiği sanatsal içerikler veya buluşlar, telif ve patent haklarıyla korunur mu ve bu içerik/buluş üzerindeki hak sahibi kimdir?

Üreticisinden ve kullanıcısından bağımsız ve tam otonom şekilde çalışarak hukuki etkileri olabilecek fiillerde bulunan makine ve bilgisayarları sadece bir hukuk objesi (eşya) olarak kabul etmek doğru mudur?

Elektronik Kişilik ve Sorumluluk:

Avrupa Parlamentosu Hukuk İşleri Komitesi'nin 27 Ocak 2017 tarihli, robotik alanında hazırlanacak Medeni Hukuk kurallarına dair raporunda, insan statüsünde olması beklenmeyen, fakat eşya da sayılamayacak olan yapay zekâya, (gerçek kişi ve tüzel kişi dışında) yeni bir tür kişilik olan "elektronik kişilik" statüsü verilmesi tavsiye edilmiştir.

Bu raporda yapay zekânın hak sahibi olabilmesi, borç altına girebilmesi ve verdikleri zararlardan hukuki sorumluluğu olması öngörülmüştür.

Elektronik kişilik, yapay zekânın tam otonomluğa kavuşması halinde üçüncü kişilere verebileceği zararlardan üretici, kullanıcı veya malikin değil, doğrudan yapay zekânın sorumlu olmasını öngörmektedir.

Bu sorumluluk nedeniyle elektronik kişiliğin üretimiyle birlikte, resmi bir sicile kayıt edilmesi, üçüncü kişilere verebileceği zararlar için sigorta yaptırma veya bir fon oluşturma zorunluluğu düşünülmüştür.

Hukuki olarak çok "iddialı" ve bir takım çözümler yanında sorunlar da yaratacak olan bu tavsiyeye uyan bir hukuk sistemi henüz yok. Kaldı ki, yapay zekâ bu tür bir düzenlemeyi gerektirecek otonomiye henüz ulaşmış değil.

Bu nedenle farklı bir yasal düzenleme yapılana kadar, hukuka aykırı fiilleri ile ilgili sorumlulukları belirlerken yapay zekâyı bir eşya/araç olarak kabul etmek gerekmektedir.

Güncel hukuk kuralları çerçevesinde, yapay zekâyı kullanan kişi, kusurlu eylemleriyle (kasten veya ihmalle) sebep olacağı zararlardan BK m. 49 gereği sorumlu olacaktır.

Ayrıca hâkimiyet, organizasyon veya tehlike sorumluluğu gibi "kusursuz sorumluluk" halleri gereği, yapay zekânın sebep olacağı zararlardan kusuru olmasa dahi sahibi sorumlu olacaktır.

Ancak yapay zekânın otonomisi ve çevreyle etkileşim yetenekleri arttıkça, bu genel ve klasik sorumluluk kurallarının yetersiz kalacağı açıktır.

Yapay Zekâ ve Fikri Haklar:

Google'ın geliştirdiği AlphaGo adlı yapay zekâ programı, Go oyununu kendi kendine öğrendi ve bu oyunda insanı yenebilen ilk makine oldu.

Travenian'ın, Şibumi romanında başkahraman Nicolai Hell, (Go'yu iyi oynamak için) "*İnsan hem matematikçi olmalı hem de şair, sanki şiir bir bilim, matematik de bir sanatmış gibi.*" der.

Travenian'ın şiirsel anlatımından ilham alarak söyleyebiliriz ki, yapay zekâ, matematikle sanatı birleştirebiliyor, matematikle sanat, beste, tasarım, resim, film, oyun, hatta buluş yapıyor.

Ancak yapay zekâ tarafından üretilen bu tür içeriklerin telif ve patent haklarına konu olup olmayacağı meselesi tartışmalıdır.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) gereği, bir sanat ürününün, telif haklarına konu olması için, bir "eser" olması ve sahibinin hususiyetlerini taşıması gereklidir.

Hususiyet üslup, yaratıcılık ve fikri çaba gibi insana atfedilebilen bir özelliktir. Ayrıca FSEK, eseri meydana getiren "kişiyi" eser sahibi olarak tanımlamıştır. Bu ifadeden hareketle, eser sahibinin kişi olması gerektiği, kişi statüsü olmayan yapay zekânın eser sahibi sayılamayacağı belirtilebilir.

Sınaî Mülkiyet Kanunu gereği, bir buluşun patentlenebilmesi için, yeni olması, buluş basamağı içermesi ve sanayiye uygulanabilir nitelikte olması gereklidir.

Bir buluşun patentlenmesi için mutlaka insan tarafından yapılmış olması şartı veya yapay zekânın yaptığı buluşlara patent verilemeyeceğine dair bir düzenleme yoktur.

Ancak Fikri Haklar Hukuku'nda, yapay zekâ tarafından üretilen içeriklerin insanın yaratıcı katkısı olmadan işleyen mekanik bir süreçle, rastlantısal olarak üretildiği, bu nedenle eser veya buluş olarak kabul edilemeyeceği, yapay zekânın ürettiği eser ve patentlenebilir nitelikteki buluşların sahibinin üretici veya kullanıcı olacağı görüşü hâkim durumdadır.

Vicdani Kanaat ile Elektronik Kanaat:

Yapay zekânın çok yüksek işlem yapma kapasitesi, birçok alanda kullanılmasını mümkün kılmaktadır.

Yapay zekâ, belirli bilgi birikimine sahip olmayı gerektiren hemen hemen her mesleği icra edebilir duruma da muhtemelen gelecek.

Ancak yapay zekâ, sadece matematiksel ve istatistiksel temellere dayanarak sonuçlar ürettiğinden, vicdan, iyiniyet, hakkaniyet, empati, adalet, merhamet, erdem, nefret, kin, ihanet, canilik gibi soyut, insanlara mahsus ve hukukun önem atfettiği kavramları kullanamaz.

Bu nedenle vicdan, hakkaniyet, merhamet ve erdemle icra edilmesi gereken yargılama faaliyetinde karar verici durumda olamayacaktır. Bugünkü haliyle yapay zekâ, “karar verici” durumda olacağı her hukuk uygulamasında “yapay hukuk” yaratacaktır.

Hukuk alanında yapay zekâdan **Hukukçu Yardımcısı** olarak istifade edilebilir. Çok fazla veriyi hızlı, çok çeşitli parametrelerle işleme kapasitesiyle yapay zekâ,

- Mevzuatı, içtihatları tarama, uyumsuzluk konularına uygun örnekler bulma,
- Blockchain teknolojisi kullanılarak yürütülen işlemlerde, kusur, gecikme ayıp gibi hukuki ihtilaf sebeplerini belirleme,
- Dosyalardaki belgelerin tasnif edilmesi, tazminat hesaplamaları yapılması, inşaatlarda gecikmelerin kimden kaynaklandığının belirlenmesi,
- Harç ve avans hesaplaması yapılması, kararların kesinleşip kesinleşmediğinin, süresi içinde istinaf ve temyiz edilip edilmediğinin ve diğer sürelerin takibinin otomatik olarak yapılması,
- Miras paylarının hesaplanması, işçi alacaklarının tespit edilmesi gibi işlemleri kendiliğinden mahkemeler ve avukatların yerine yapabilir.

Sonuç:

Yapay zekâ teknolojisi çok hızlı geliyor ve teknolojik gelişmeler ekonomik, politik ve sosyal ilişkileri değiştirdiği için hukuk da bu gelişmelere kayıtsız kalamıyor.

Hukuki açıdan, en büyük belirsizlik, yapay zekânın hukuki statüsüdür. Bugünkü teknolojik seviyesiyle “eşya” statüsünde olan yapay zekâlı makinelerin, tam otonomluğu halinde hukuken “kişi” statüsüne kavuşabilecekleri anlaşılıyor.

Yapay zekâ için ayrı hukuk kurulları getirmeye henüz gerek görülmesi de, yakın gelecekte ihtiyaç duyulacağı kesin.

Yapay zekâyâ yeni bir hukuk süjesi olarak elektronik kişilik tanınması gerektiğini savunanlarla, bu düşüncenin bilimkurgudan öteye geçmeyeceğini belirtenler; yapay zekânın insanlığı yok edeceğini söyleyenlerle, evrende yaşamın başlaması kadar değerli olduğunu söyleyenlerin tartışmaları sürüyor.

Konunun sadece teknolojik yönden değil, hukuksal, ekonomik ve sosyolojik yönden değerlendirilmesi gerektiği muhakkak.

Çünkü yapay zekâyla sadece teknoloji değil, bir “tür” yaratmak üzere olduğumuzu iddia edenlerin sayısı az değil.

Böyle bir yeni “tür” olursa, insandan çok hızlı öğrenebileceği, insandan çok çalışabileceği, pek çok mesleği insandan daha iyi icra edebileceği kesin. Tabi hukukçuluğu da!

Kadın cinayetleri, çok uzun yargılama süreleri, niteliksiz hukukçularla dolu adliyeler, her yıl binlerce dosyaya bakmak zorunda olan mahkemeler gibi insan zekâsıyla çözemediğimiz birçok sorunu yapay zekâ çözebilir mi acaba?

Büyük şair Ahmet Arif’in dizeleriyle bitirelim:

Uzay çağında bir ayağımız.

Ham çarık, kıl çorapta olsa da biri.